

Den danske Beretning om Dominikanernes Missionsforsøg i Danmark 1622 og 1623.

Ved **Bjørn Kornerup.**

Under den Forhandling, der i forrige Hefte blev ført om den i Overskriften nævnte, vigtige Kilde til Belysning af et Missionsforsøg 1622—23 fra dominikansk Side, blev det stillet i Udsigt, at der senere vilde blive meddelt en Udgave af den. Idet dette Løfte nu opfyldes, henvises der med Hensyn til alle Spørgsmaal vedrørende Aktstykkets ydre og indre Karakter til de af Professor Molland og Udgiveren fremsatte Bemærkninger (Kh. Saml. 7. R. I, 351 ff., 360 ff.).

Beretningen er tilstræbt meddelt ord- og bogstavret, idet blot Tegnsætningen hist og her er lempet noget for større Tydeligheds Skyld. Om de fleste af de i Beretningen omtalte Personer er der i det foregaaende givet nærmere Oplysninger (især S. 357 ff.), hvortil det maa være tilstrækkeligt at henvise. Hvor det har været Udgiveren muligt, er der ved ikke tidligere kommenterede Personers Navne tilføjet en kort Bemærkning. Et vigtigt Supplement og Identificeringsmiddel har i saa Henseende den ene af de to Dominikaneres egen Rejseberetning været. Den er delvis udgivet i Fr. Münters Magazin für Kirchengeschichte und Kirchenrecht des Nordens II, 4. Hefte, 1796, S. 31—44. Da denne Udgave er stærkt forkortet, har det dog været nødvendigt undertiden at gaa tilbage til Münters Forlæg, det haandskrevne »Itinerarium Danicum«, som findes i Ny kgl. Saml., 4°, 2851. Ved Oplysninger hentede herfra er der tilføjet Betegnelsen *It.*

Den her omtalte *danske* Beretning fortjener sikkert Opmærksomhed. Da den helt igennem hviler paa Aktstykker, som var blevet beslaglagt hos de paagældende Dominikanere, maa man tilkende den betydelig Kildeværdi. Den er tillige i høj Grad interessant ved det førstehaands Indblik, den giver i den Taktik, som den katolske Kirke i det 17. Aarhundrede mente det hensigtsmæssigt at bringe i Anvendelse, naar det gjaldt om ved Mission at søge at generobre lutherske Territorier. Det er som at skue ind i et ellers lukket Land.

Kortt extract och relation paa huis aff Guds synderlig Naade er bleffuen nu nyligenn Aabenbarit aff de Hemmelige och gifftige Anslage och practiker, som den Romerske Pawe med sit anhang nu ¹ nogle Aar¹ haffuer hafft paa diße Riger Danmarck, Norge och deris vnder - och omliggende Lande och Steder igien att forføre till den Romerske Kirckis nu lengst udryddede och affskaffuede Affgudische vildfarelser och Blindheder.

Aar 1622, effter att tuende Predicker Ordens Muncke, den ene F. Jacobus de Brouer S. th. D. in Universitate Duncena Professor & Regens Ordinis FF. Prædicatorum; Den anden F. Nicolaus Jansenius Scholarum Antverpiæ præfectus, haffde giordt och holdit baade offentlig och hiemmelig Meße och Bønn, och aff Pawens Legat saa vell som aff deris Eldste annammit och bekommit velsignelse, haffuer de begiffuit sig paa Reysen den 10 Junii |: effter att for^{ne} Jansenius den 7 Junii nest for haffde giort juramentum fidelitatis notarialis officii :| fra Antwerpen emod Calais, huorfra de den 15 Junii haffuer begiffuit sig till Skibs och ere den tolfte dag der effter ankommen till Hamborg; Huor de haffuer flittig beseet Byen och hoßliggende Steder nogle gange besøgt och ere saa den 21 Julii forreist derfra till Lybek och siden den 26 begiffuit dennem derfra

¹²¹) Overstreget og rettet til: »en tid lang«.

och ankommene udj Kiøbinghaffn den 30 Julii vdj samme Aar; Thill att forfare och udspede om deris nu lengst affskaffuede superstitiones, vildfarelser, traditioner och Blindheder igien Kunde her udj Rigit och des vnder - och om-liggende Lande och Steder indførís; Och ved huad middell och listigheder saadant nu vdj begyndelsen hemmeligen och siden offentligen Kunde bringís till Weye.

Huorpaa for^{ne} Munck F. Brouerus med Arnoldo Weiswiler Indvoner udj Malmø strax haffuer besøgt Herr Cancellen och hannem offuerleverit Infantindens aff Bryßell hendis skriffuelse till Kong: May^{tt}, samt Borgemester Christen Hansen^{1a} i Malmø hans seerdelis forskriff till velb^{te} H: Cancellen selff. Och da mundtlig angiffuit sig att vere her indsendt aff nogle vdlendske Kiøbmend, som begere dennem her udj Rigit att neder sette deris handell och Kiøbmandskab att bruge, om dett dennem ellers motte bevilgis. Och da bekommit till suar, att saadant dennem gierne skulle bliffue tilladt: Huorpaa hand sig strax haffuer bespurdt, om de saadant Kunde giøre vden fare, aff huad Religion som de Kunde vere? Huor till er bleffuit suarit, Att dette Rigit Lowe och constitutiones vare icke saa strenge, att her Kunde vere nogen inquisition eller fare for handlende och Reisende Folck och Kiøbmend¹ i saa made som [de] sig holte vden forargelse¹. Derpaa sagde hand sig och de hannem vdsende att vere Catholische och begerede allene att motte bekomme den Frihed selff att motte lade døbe deris Børnn. Huorpaa da bleff suarit, At de giorde Rett der udj att de bekiende sig lige som de vare udj sandhed; Mens Kong. May^{tt} saadant icke med god Samvittighed att Kunde tillstede².

^{1a}) † 1627. A. U. Isberg, Bidrag till Malmö stads historia II a S. 99 ff.

¹⁻¹) Tilføjet mellem Linierne i Stedet for det i Teksten udstrogne Stykke: »huad deris Troe och Religion belangede, dersom de dett ellers for dennem selff stille och vden nogens Forargelse holte:« I Marginen er tilføjet: »Dette Suar haffuer de udj deris relation, som de haffuer giort udj Nederland och till Rom, synderligen misbrugt«.

²) I Marginen er tilføjet: »Och forbemelt findís saaledis i deris relation

Dereffter ere de forreiste hid och did udj Rigit, till Malmø, Lund och andre hoßliggende steder, och omsider haffuer de begiffuit dennem fra Helsingøer den 16 Avgusti paa hiemreisen till Lands egennem Danmarck, Holsten och Holland, Och ere de igien ankommene till for^{ne} Antwerpen den 26 Septemb., huor de haffuer giort effterskreffne relation, och angiffuit sig att haffue god forhaabning, att den Catholische Religion skulle gewinde god och Lyckelig fremgang her udj Danmark, Norge och der vnderliggende och omliggende Lande och Byer.

I. Fordi att udj Danmarck er aldelis ingen persecution emod de Catholische¹, och Cancellern derforuden dennem haffde selff lowit och tillsagt aldelis ingen heller her effter att skulle bliffue¹. |: Her skall vell merckis och actis, Att dette skall vere H: Cancellers Suar, som før er omrørdt, Och haffuer for^{ne} Munck Brouerus det saaledis mißbrugt, maa skee paa det att hand Kunde siunis icke uden synderlig stoer Fruct att haffue giort denne Reyse², och siden bliffue F. Jansenio præfererit |: som ellers var offuer hannem: | udj denne vdskickelse, efftersom och skeed er :|².

II. Effterdi her ere paa adskillige Steder mange Catholische boesidendis udj Landit, och end da flere saare tilgeneygit till³ och villige till samme Religion sig att begiffue: Huilcket de en part selff haffde paa denne reyse forfarit, en part aff andre deris viße relation hørt och fornummit.

Vdi Aalborg att vere nogle Catholische baade aff Borge-riet udj Byen och udj naboe Laugit derpaa Landit aff Adelen.

Vdi Bergen och Trundtheim udj Norge ochsaa att vere nogle Catholische boesidendis, Huilcke Aarligen forreise till

oc som de siden i Nederland och till Rom giort haffuer, och att de haffuer allesteds vdgiffuit sig for Kiøbmend och ere ochsaa derfor antagne.

¹⁻¹) Atter udstreget. I Marginen: »effter Can. egen beretning for [?] trosting«.

²⁻²) Atter udstreget.

³) Ligesaa.

Holland deris formente devotion paa Papistische viß att forrette. Herfor uden haffuer de ochsaa hørt om de Norske Bønder, At de skall vere endnu tillgeneigitt till allehaande gamle Superstitiones¹, som de Kalde hellige steders besøgelse, om huilcke derfore ochsaa haffuis god fortrøstning.

Vdi Malmø att vere Arnoldus Weiswiler, en Gylicker, som forstaar heell vell dett Danske sprog, loffuer och tilsiger der hos med ald flid och aff gandske formue den Papistische Religion och anslage her udj Rigit att vill hielpe att befordre: Huor udj hand megit Kand vdrette vnder det skinn att forskriffue Fremmede Kiøbmend der ind i Landit, huor paa hand haffuer commission och obne Reise Pas aff Kongen selff wbehindritt Inden och vden Rigit att mue forreise. Saa ochsaa Jahan Clausen Ebbe Borger dersammesteds fød udj Lolland, som ellers haffuer tuende Brødre, den ene Hendrich Clausen Ebbe, som nu er en hemmelig Papistische Prest till Amsterdam², den anden Egbertus Clausen Ebbe, som endnu studerer till Løwen, som ochsaa forstaar det danske sprog. Och derforuden att vere endnu andre der sammesteds, som ere tillsinds att begiffue sig fra deris forige religion och Troe.

Vdj Helsingør att vere Morten Brygger och andre³.

Vdj Kiøbinghaffn att vere sex eller siuff Catholische, som ere vdlendske Françoser och Tyroler: Saa och om Isac Coris⁴ en Kandstøber och Jahan Albrechtsen att vere god forhaabning. Saa och Borgeriet dersammesteds att skulle vere willige nocksom saadant att annamme.

¹) Herefter atter overstreget: »och Fable».

²) Henrik Ebbe forekommer i B. K. Aquilonius' Brevveksling 1619 (Kh. Saml. 3. R. III, 308). Om Præsterne ved katolske »schuilkerken» i Holland i det 17. Aarhundrede se P. Polman, *Godsdienst in de gouden eeuw* (Batavia sacra), 1947, S. 44 ff.

³) I Marginen tilføjet: »Itim Verten vdj Helsingørs Kroe».

⁴) Isak Coritz, Kandestøber, forekommer oftere i København i Tiden 1595—1626. 1595 blev han optaget i »Det danske Kompagni», 1626 var han Kongen 500 Rdl. skyldig (Kjøbenhavns Diplomatarium, udg. af Oluf Nielsen, V, 93, VI, 50, 166, 204, 211).

Thill Hoffue och udj Kongens bestilling att vere Freville |: som de Kalder pædagogum Principis Gallum:|, som loffuer att ville¹ vere deris Agent till att¹ befordre samme religion der udj Landit; och dersom nogle difficulteter eller fare Kunde paakomme, da selff att intercedere² for dennem hos Kong: May^{tt}, effterdi de icke tryggeligen tør forlade dennem paa Cancellern. Med samme Freville haffuer de be- raadslagit sig baade mundtlig och skriffthlig och udj synderlighed handlit och tracterit med hannem om nogen synderlig och hemmelig Sag och³ bestilling och Anslag |: mens dette Anslag skall icke haffue behagit Pawens Legatt :|. Herforuden er der ochsaa Kongens Baldmester: Saa ochsaa Fodermarskalcken Claudi, som er en Burgunder: Item, Petrum Crivello Kongens statuarium inden en Kort tid att Komme did till Byen igien: Huortheden de haffue fornummit hans May^{tt} ofte allene och vden opvartere sig att skall haffue begiffuit.

Vdi Sorøe att vere La Broche, en dantzer⁴.

Vdi Hamborg och deromkring att vere mange Catholische, huilcke Martinus Tricenius⁵, fordom Pater i det gamle Nunne Closter fire mile der fra Byen, vndertiden besøger och trøster, vnder dett skin att forreise der egenem; huilcket hand haffuer giort effter de Jesuverters begering, som for nogle Aar siden bleffue forjagede fra Altona.

Vdi Lybk ere nogle Catholische och de meste parten Canicker: deriblant er Henricus Breseman⁶, som tilbyder

¹⁻¹) Atter overstreget.

²) I Marginen: »Bekende selff att haffue loffuit dennem att ville vere deris Agent och befordre dennem tilhoffue, effterdi de icke thorde forlade dennem paa Cancele.«

³) Atter overstreget.

⁴) Pierre Haurq, kaldet Laprosch, en Franskmand, der fra 1622 virkede som den første Dansemester ved Soro Akademi (Soro, udg. af Soransk Samfund, I, 381, 392—3, 400).

⁵) »D. Martinus Tricerius, Canonicus Hildesii, vir literatus et sanctae conversationis« (It.).

⁶) Henricus Breseman, Sacerdos, Vicarius ecclesiae Cathedralis Lubecensis (It.) Jvfr. S. 528.

sitt hus och nogle andre smaa beneficia till den Munckis eller Jesuvitis ophold, som did bliffuer forskickit. Der udj Byen Kunde komme fleer Papistische Canicker, formedelst att Pawen der confererer Canonicatus huer anden Monat; Och derforuden er det brugeligt endnu, At en huer Keyser, naar hand Cronis, forlener en med it Canickdom dersammesteds.

Vdi Bremen er D. Heistermannus Capituli Syndicus¹.

Och att diße trey Steder Kunde tuingis till att vnde de Catholische offentlig att holde Meße, och det ved Kays. May^{ts} mandatt och Befallinger, Saa och ved Kongen aff Hispaniens Forskriffter; Efftterdi ald samme Steders velferdt staar allene paa, att de deremod Kunde haffue fri handell och Seylation paa Kongen aff Hispaniens Riger och Lande.

Vdi Tonningen och Friderichstad att findis nogle² ochsaa nogle Catholiske, huilcke Hertugen aff Holsten³ nogenlunde skall haffue tilladit hemmeligen att holde deris forsamlinger och Meßetienister. Huortill Greveen aff Schavnburg⁴ |: dersom hand ellers er Catholisch, som det menis :| megit Kand vere beförderlig; udj synderlighed dersom de Komme udj Suogerskab sammen :|. Till huilckit sted vell mange Catholische skulle forføye dennem.

Vdj Dyttmersken ellers alle vegne Att vere ochsaa mange Papister boesidendiß.

¹) Dr. jur. Ludvig Heistermann, Kannik i Bremen, nævnes som Christian IV's Udsending paa Hansedagen i Lübeck 27. Juni 1625 (Christian IV's egenhændige Breve udg. af C. F. Bricka og J. A. Fridericia I, 448).

²) Atter overstreget.

³) Frederik III (1597—1659), Hertug af Slesvig-Holsten af den gottorpske Linie 1616—59. Denne Fyrste var af tolerant Holdning i kirkepolitisk Henseende og gav 1625 Katolikerne Tilladelse til fri Religionsøvelse i Friedrichstadt (Ernst Feddersen, Kirchengeschichte Schleswig-Holsteins II, 153 ff., 164 f., 592).

⁴) Formentlig Ernst II († 1622), Greve af Schaumburg og Pinneberg, Søn af Otto V og Elisabeth Ursula af Braunschweig (Allgemeines Historisches Lexicon IV, 1732, S. 337. Paul v. Hedemann-Heespen, Die Herzogtümer Schleswig-Holstein und die Neuzeit, 1926, S. 292—3. Münster, Magazin II, 4, S. 41).

III. Och effterdj Kongen er Fremmede och vdlendske Kiøbmend, som sig der udj Rigit nedersette, saa gunstig, att dennem synderlige Friheder for indbyggerne bevilgis, er derved ochsaa nu den beste Leylighed, som der till ynskis Kunde, vnder dett skin de Anslage att forttsette och udj werck att stille, som Mand nu vdj en langsommelig thid haffuer hafft udj sinde.

Huorfore dennem siunis Raadeligt, att for^{ne} Steder blefue nu strax med Muncke och Papistiske Predicanter forsee, som dijslige Kunde eractis att vere till denne handell rett att anstiffte, och till Hamborg att forskickis toe: Till Lybek en: Till Tønningen eller Fridrichstad Enn: Till Kiøbinghaffn En: Och till Malmøe En: Huilcke Prester vdj de første Aaringe ville forsee med nødtørfftige vnderholdning è temporalibus¹; effterdi att paa for^{ne} Steder ere icke endnu rett mange Papister boesidendis, och de meste parten saa ringe formaaendis, att de selff icke Kunde vdstaa att lønne och vnderholde deris Predicanter.

Paa denne Relation ere de den 13 Novemb. 1622 afferdigte mod Rom, med fuldmagt om denne sags Leylighed att handle hoß Pawen och Cardinalerne: Huorpaa da de haffde giordt deris information, er in Congregatione generali S. Inquisitionis² decreterit och for gott befunden att samme mission skall gaa for sig: Huorpaa dennem En inquisitionis bulla aff Otte Cardinaler vnderskreffuit er meddelit; Dens mening

Att FF. Nicolaus Jansenius och Henricus Brall, som ere forordnede till att indskickis udj Danmarck, mue effter deris supplication och begering haffue och læse alle Ketterske Bøger och skriffte, och ellers allehaande Bøger, som in indice Romano ere for forbudne och condemnerede indförde; thill den ende, att de derved alle Ketterske vildfarelser des bedre Kunde refutere och omvende: dog saa att de samme bøger holde hemmeligen hoß dennem selff vden

¹) I Marginen tilføjet: »Aarlige huer aff Pawen till Pension 60 Croner«.

²) Congregatio sancti officii var blevet oprettet 1542.

nogens forargelse eller skade i nogen mader, och det allene paa de steder, huor Ketterske secter och lærdomme sickre och tryggeligen ere wstraffuede och icke andersteds, med mindre de derfore ville straffuis som vedbør. Och skulle de flitteligen giffue act paa, att saadanne Ketterske Bøger och skriffter, som de Kunde haffue udj deris vere, samt denne tilladelsis Bulla Kunde bliffue offuerandtwordet till den Ordinarium sammesteds Catholicum, huor de Kunde hende att anlange, effter att denne effterskreffne tilladelsis Tid Kunde vere endit, sammeledis skall forholdis, om nogen aff dennem des emidler tid Kunde hende ved døden att affgaa, paa det att samme Bøger och skriffter icke skulle Komme nogen anden till hende, meden som tilbørligt forbrendis. Iligemade skulle de ochsaa effter den manere vdj den Romerske Kircke brugelig mue annamme och abløse alle de Kettere, som alvorligen och aff Hiertit giøre pænitentze och sig begere att omvende till den Romerske Kirckis samqvem, dersom de ellers deris forige Religion och vildfarelse ville ved deris høyeste Eed forsuerge och benecte. Dog skulle for^{ne} Patres her med icke haffue nogen mact till att annamme och abløse nogen Ketter paa de steder, huor nogen Pawelig religions inquisition holdis, ey heller nogen Ketter, som allerede tillforn vdj seerdelished er fordømt for sine groffue vildfarelser skyld, eller endnu vdj samme sit onde forsæt fremfaere, etc.: Huilckit, som forskreffuit, dennem begge och en huer skall vere bevilgit och tilladt paa Fem Aars tid effter denne Bullæ datum att regne: Giffuit till Rom, Aar 1623 den 16 Martii.

Huor paa de dennem haffue begiffuit paa hiemreisen mod Antwerpen, huor nogle tuistigheder ere indfaldne emellom for^{ne} Muncke Nicolaum Jansenium och Jacobum Brouerum, om huilcken aff dennem sin Commission best haffde forrettit her vdj Landit, och conseqventer burde att præfereris den anden udj denne mission, efftersom saadant Klarligen nocksom er att forfare aff for^{ne} Broveri Suar paa for^{ne} Jansenii resolution och indlagt, saa och aff samme

Broveri skriffuelse till Mag. Provincialem, daterede Antwerpen den 10 och 11 Avgusti 1623.¹ Huor Brouerus omsider er bleffuen den anden præfererit for adskillige Aarsager skyld¹. Och saaledis igien afferdigit med fuldkommene skrifftlig meddelte instruction, hurledis de dennem udj Alle mader skulle haffue att forholde: Och er dens Mening nogenledis som effterfølger.

De Predickers Ordens Muncke, som effter decretum S. Congregationis de propaganda fide skulle forskickis ind udj Danmarck, skulle sige dennem att Komme aff de Lande, som ligger ved Masen och Rhenen: eller ochsaa fra Holland eller Zeeland; Och for Krig och der medfølgende vldelige tyngte och skatter skyld begere att nedersette dennem udj Danmarck. Och skulle de angiffue sig att haffue god formue, men alleniste effter deris egen vilie for Lyst och øffuelse skyld nogle ringe Kiøbmandskab att ville driffue, och paa det, att de dermed Kunde sicker handle paa Hispanien och andre forbødne Steder, ville de bliffue i Danmarck vnder Kongens beskermelse boendis. Och en part aff dennem Kunde effter tillfaldene Leylighed profitere bogelige Kunster, vnderwise nogle i fremmede Sprøg och sæder.

De skulle lade, som de haffue ingen Kundskab eller omgengelse hafft sammen, mere end som de aff Selskab paa Reysen haffue bekommit: etc.: Huorfore dersom flere ville sige sig att vere Land[s]mend, da skall den ene naffngiffue en Kiøbsted till sin Fødeby, och den anden ett andit sted, dog huor Kiøbmandskab eller nogit andit naffnkundigt Kand vidis att vere vdj floer, Och paa det deris ord Kunde stemme offuer ens, och en huer Kunde vide, huad hand vdj forfallende Leylighed om sig selff och sine staldbrødre skulle svare, skulle de derom forenis, førind de drage her fra.

Losamenter skulle de søge, vdj Kiøbinghaffn hoß Peder Crivello, Kongens Statuarium, som er en Italian aff Meyland byrdig: Nicolaum Gallum², Kongens Baldmester: Och

¹⁻¹) Atter udstreget.

²) 2: Nicolas du Clos (Duclos) (Kh. Saml. 7. R. I, 358).

en Encke aff Gent, som besørger ochsaa fremmede. Vdj Malmø er Arnoldus Weiswiler. Vdj Hamborg ere Albondio Somigliano¹ en Italiansche Kiøbmand: Nicolaus Vicendiceus. Martinus Jansonius: Nicolaus de Woder Hamburgensis². Vdj Lybk er Henrich Breseman Canonicus. Vdj Brehmen er D. Heystermann Syndicus Capituli Bremensis, som haffuer en Broder ved Naffn Rabacum, nu Canick till Lybk³, huis forskriff de Kunde bruge. Dett var ochsaa saare gaffnligt, att en huer [aff] dennem haffde en richtig fortegnelse paa alle andre Catholiske, mand vid paa samme steder att vere.

Forsamlinger |: vdj Danmarck udj synderlighed :| ville vere smaa, och de skulle skee paa Søndagene och andre Hellige dage, lige som for spatzering och anden forlystelse skyld; Och effterdi att de Papister, som ere til Kiøbinghaffn, ere mesteparten Françoser, och de meste parten udj Kongens tieniste, skall der udj Françøiske sprog giøris nogle Korte formaninger och tilskyndelser till samme trois och religions annammelse, huorudj der skall forhandlis baade om Religionens tuistigheder och om hendis rette Lærdomme. Men saadanne forsamlinger Kunde allerbest och sickerste skee paa de tider, naar de Lutheraner ere udj Kirken att høre Predicken, effter att Klocken er slagen ni |: och det nu paa it och nu paa it andit sted :|, for der ere da icke mange Folck paa Gaderne eller hiemme i deris huse, som icke da letteligen nogen skulle Kunde mercke dett; Och en anden tid paa natten Kunde vere de Papister, som ere aff Kald [d]er, natur och complexion, megit wbeqvem⁴.

De Muncke, som skulle bliffue udj Hamborg, skulle med synderlig flid udj seerdelished det derheden formiddele, att Borgemester och Raad dersammesteds ville hanndtheffue och forsuare Papisterne baade de der vden och inden Mu-

¹) Abbondio Sommigliano (It.).

²) Dn. Nicolaus van de Wowiere (It.).

³) Rhabanus Heystermannus, Canonicus, Subdiaconus (It.).

⁴) Stedet ikke helt klart.

rene boendis ere: Huor till Kunde Brugis Infantindens aff Brußell och Marqvis Spinolæ¹ Forskriffuelser, och dertill med ochsaa angiffuis for denne Aarsage skyld att tilladis de Hamborger fri Handell och Kiøbmandskab i Kongen Aff Hispaniens Lande.

Dett samme skall den forsøge, som bliffuer till Lybk; thi de Lybksker² lige saa ilde |: huad seylationen belanger |: som de Hamborger Kand ombære Kongen aff Hispaniens Lande.

Pawens Legatt skall forhuerffue hannem forskrift fra Kongen i Hispanien till de Lybsker om bevilling och til-ladelse, att der hemmelig |: dersom det icke Kand skee offentlig |: maa holdis Meße. Hand skall iligemaade forhuerffue Kay: May^{ts} Mandat till de Hamborger, att de skulle holde den Augsburgische Confessions abskeed³, huor-udj tilladis de Catholische, att de udj alle Reichssteder maa haffue deris Religions fri øffuelse.

Den, som skall bliffue vdj Kiøbinghaffn, skall med ald flid øffue sig udj dett danske sprog och nogle Papistische Bøger vdsatte paa danske lade trycke till Antwerpen: Hand skall levere Kongen Breffue fra Infantinden aff Bryßell och skall beflitte sig paa att Kunde erlange Kongens Gunst och naade, huortill hand skall bruge Crivello och Freville, som er hos Printzenn. Hand skall ochsaa beflitte sig, att Komme udj venskab med Bertell Knudsen⁴, och hannem andvorde Ericsi Puteani⁵ skriffuelse, giørendis sin flid till att bringe hannem till den Papistische troe.

¹) Den spanske General Ambrosio Spinola, Marchese de los Balbazes (1571—1630).

²) Ordet lidt forskrevet.

³) Religionsfreden i Augsburg 1555.

⁴) Formentlig den danske Humanist Bertel Knudsen Aquilonius (1588—1650), fra 1619 Sognepræst i Løderup — Hørup samt Provst. Bertel Knudsen nærede den største Beundring for Puteanus, hvem han bl. a. ansaa for et uopnaeligt Forbillede i Brevskrivningens Kunst (Kh. Saml. 3. R. III, 247, 268, 292, 297, 306, 308).

⁵) Den nederlandske Historiker Erycius Puteanus (1574—1646), Professor i Leiden.

Vdj Malmø skulle de med ald vindskibelighed tilfredsstille for^{ne} Arnoldum Weiswiler, leverendis hannem Pawens Legats skriffuelse, och see till, att hand fremdelis Kand bliffue warhafftig och beholden vdj den gode mening, hand haffuer till att forfremme denne Papistische Religion.

Och for alle ting skulle de beflitte dennem paa att omvende Kettere, som ere affaldene fra den Romerske Kierke, anseende de dertill ere udskickede: Dernest att toe eller trey vnge (danske) Personer, som haffuer god nemme och er god Forhaabning om, Kunde anvisis till Antwerpen att studere, huilcke med tiden Kunde bliffue it rett ophaff och fundament till it Papistische Collegium udj de Nordische Lande att anstiffte, Och hos Predicker Ordens Fedre opdragene Kunde med tiden bliffue tienlige Arbedere udj den Danske Wingaard: Dog skulle de ved synderlig stoer och flittig vall vdlæsis, saa att om samme Personer en viße Forhaabning till en god forfremmelse Kunde haffuis: Och skulle samme Personer skickis till den Dominicaner Prior udj for^{ne} Antwerpen, som dennem Kand føre for Pawens Legat. For dett tredie skulle de och synderligen beflitte dennem att Kunde erlange Kongens Gunst och att Kunde annammis till Hoffue och regnis blant Kongens bestilter, som for en Historico eller nogit andit sligt. Och efftersom aff mange berettis, att Kongen haffuer stoer Lyst till antiqviteter och Kunst[st]ykker, skulle de see till, att de Kunde faa att vide, om hans W^e holder nogit aff Italienske Curiositeter¹, och huilcke de Kunde vere; huorom de strax skulle Pawens Legatt lade forstendige, som saadant med ald flid nocksommeligen skall lade forskaffue.

Ellers vdi Dagelig Omgengelse skulle de haffue D. Avgustini Regell for øyne; Att udj gierninger och tale intet skall skee, som nogen Kunde støde sig paa: De skulle vise sig ingen sind eller begerlighed att haffue till Jordische Ting, gods eller Rigdom, mens mere beviser sig att elske en religiosam pappertatem. Thi det er saare gaffnligt till Hednin-

¹) Jvfr. Kh. Saml. 7. R. I, 331, 363.

gernis omvendelse, och saaledis gjorde ochsaa de Hellige Apostler.

Vdi deris discours och samtale skulle de icke vere egen-sindige och genstridige och icke for megit staa paa deris egen mening: Och naar der talis om Førstlige eller forneme Adelspersoner, skulle de vel acte, att de da icke forseer dennem udj den Titell och ære, som en huer dennem egner och bør.

De skulle icke letteligen begynde att tale om nogen Religions tuistigheder och stridige puncter, besynderligen udj gemeene mands nerverelse och Selskab, uden saa var, att der ved Kunde skaffuis nogen synderlig Fruct och gaffn, eller vden saa var, att det med ett ord eller toe Kunde refuteris och till intet giøris; Och udj saadanne tuistige samtale skall icke brugis mange Argumenter, men allene et och dett skall vere det fornemeste och beste: De skulle ochsaa vell giffue act paa att Kunde giøre god skelsmiø emellom det, som vell Kand sigis och holdis vden nogen religionens fare och forhindring, Och emellom det, som vden miøtancke for Ketterie icke vel Kand trois.

Strax som de ankomme till Hamborg, skulle de lade advare Pawens Legatt om deris ankomst did till Byen och om ald denne Handels Leylighed. Och der till med Huorledis breffue best Kunde offuerskickis: de skulle tit och offte skriffue till Pawens Legat, saa att hand huer vge Kand vide om deris fremgang.

En huer [aff] dennem skall lade giøre en liden bog, vdi huilcken hand skall optegne, huis som sig tildrager, vere sig med Forsamlinger att holde och andre wdrettelser, Och vdi synderlighed deris Naffne, som bliffue omvende till den Papistische troe, samt deris Vilkor, Leylighed, Alder, Handell och bedriffter, saa och deris herkomst och slect, och derpaa huer tridie Monedsdag att fremsende rictig fortegnelse till Pawens Legatt. Och dersom nogle aff Adelen och fornemme, skickelige Mend falde till denne troe, da skulle de tillradis selff att skriffue Pawen till, huor udj de hans Hel-

lighed skulle til Kiendegiffue om deris omvendelse, och hans Pawelig velsignelse¹ der till begere, huilcke breffue skulle offuerskickis till Pawens Legat till Rom; De skulle ochsaa advare hin anden indbyrdis om, huis sig Kunde tildrage. Och paa det de pawens Legatt skulle Kunde tilskriffue, er dennem medgiffuenn en synderlig slags forborgene tegne, som de Kunde bruge, naar Leyligheden sig saaledis begiffuer.

Med saadanne medgiffuene skriftlig instruction ere de² paa ny igien fra Antwerpen afferdiget, och her udj Rigit igien ankommene in Avgusto eller først in Decembri Aar 1623: Och haffuer da medførtt Papistische Bøger, Meße Kleder, viede Billeder, affladsbreffue, døde Mends Been, och andre saadanne formeente Helligdomme, och tienlige Kram vare til deris superstitions och mangfoldige Menne-skelige traditioners och vildfarelsers fortplantelse, och sig vdgiffuit for Kiøbmend³, effter forskreffne deris instructions lydelse: Och ved Hamborg, Lybk, Bremen, saa och vdj Kiøbinghaffn, Malmø, Helsingør och Andensteds haffuer holdit hemmelige meße och Forsamlinger; Och saaledis med tiden vell haffde Kund stiftit store wildfarelse och W-enighed, icke alleneste udj Religionen och voris paa Guds Hellige Ord vellfunderedt Kierkeordning, Mens end ochsaa udj den gemene och privat Fred och Rolighed, som diße Riger, Lande, des Øffrighed och vndersaatte samt och seerdelis nu en tid lang aff Guds den allermegtigstis synderlig naade haffuer verit begaffuit med, Haffde den sanme gode och Allermegtigste Gud sig icke saa naadeligen offuer Oß forbarmit, och diße deris Listige och vidtvdsende skadelige Anslage saa betimeligen aabenbarit, forind de deris rette gifftige forhaabede perfection och wirekser haffuer Kund naaidt och erlangit.

1) Der har oprindelig staaet det nu overstregede Ord: »hellighed«.

2) Tilføjet i Marginen: »samt andre baade Muncke och Jesuviter«.

3) Foran dette Ord har der staaet det nu udstregede: »Babyloniske«.